

[rašyta į Teisingumo Teismo registrą
Nr. 1260126
Liuksemburgas, 2023 -06- 14
Faks. / el. paštas: _____
Gauta: 13/06/2023

Pagal Teismo
pasiūlymą
Miroslav Aleksejev
Skyriaus vadovas

Anonimizuota versija

C-374/23-1

Byla C-374/23 [Adoreikė] ¹

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

Gavimo data:

2023 m. birželio 13 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Vilniaus apygardos administracinis teismas (Lietuva)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2023 m. birželio 1 d.

Pareiškėjos:

SR

RB

Atsakovė:

Lietuvos Respublika

[OMISSIS] VILNIAUS APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

NUTARTIS

[OMISSIS] 2023 m. birželio 1 d.

[OMISSIS] Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėja [OMISSIS] [teismo sudėtis]

rašytinio proceso tvarka administracinėje byloje pagal pareiškėjų SR ir RB skundą atsakovei [OMISSIS] dėl valstybės veiksmais padarytos žalos atlyginimo

n u s t a t ė:

¹ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

pareiškėjos SR ir RB, Vilniaus apygardos teismo teisėjos, „[OMISSIS]“ prašo priteisti iš Lietuvos Respublikos atitinkamai 74 286,09 Eur ir 95 620,17 Eur žalos atlyginimą.

Pareiškėjos kelia ginčą dėl žalos atlyginimo iš Lietuvos valstybės, be kita ko ir tuo aspektu, kad jų atlyginimo dydis priklauso nuo kitų valdžių – vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios politinės valios, o tai ne tik nesuderinama su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu teisėjų nepriklausomumo principu, bet ir su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais.

Atsakovės [OMISSIS] atstovės [OMISSIS] bendrame atsiliepime nurodo su pareiškėjų skundu nesutinkančios. Jos iš esmės nurodo šiuos argumentus: 1) neįrodytos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 straipsnyje numatytos valstybės atsakomybės sąlygos; 2) nėra pagrindo konstatuoti valstybės neveikimo, dėl kurio atsiranda jos deliktinė atsakomybė, 3) planuoti valstybės biudžetą, valstybės pareigūnų ir viešojo sektoriaus darbuotojų darbo apmokėjimo dydžius yra Vyriausybės konstitucinė teisė ir pareiga; 3) viešojo sektoriaus darbuotojų [atlyginimo] bazinis dydis kiekvienais metais nustatomas atsižvelgiant į valstybės finansinius išteklius ir įsipareigojimus ir valstybė negalėjo didinti [atlyginimo] bazinio dydžio sparčiau, nei tai buvo daroma; 4) nuo 2018 m. iki 2023 m. bazinis dydis nuosekliai didinamas atsižvelgiant į esamą ekonominę ir socialinę padėtį, prisiimtus valstybės įsipareigojimus bei numatomus gauti finansinius išteklius; 5) bazinis dydis turi tiesioginį ekonominį poveikį taip pat privačiam sektoriui ir šalies vidutiniam darbo užmokesčiui; 6) bazinio dydžio didinimas ženkliai įtakojo ir teismų darbo užmokesčio fondo augimą; 7) teisėjų darbo užmokesčio sistemos nustatymas yra išimtinė valstybės ir jos institucijų konstitucinė diskrecija.

Pagal Lietuvos Respublikos teisėjų darbo apmokėjimo įstatymo (toliau – TDAĮ) 3 straipsnį teisėjų atlyginimams skaičiuoti taikomas Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimas) patvirtintas tam tikrų metų Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų, valstybės tarnautojų, valstybės ir savivaldybių biudžetinių įstaigų darbuotojų pareiginės algos (atlyginimo) bazinis dydis (toliau – bazinis dydis), kurį tvirtina Seimas, gavęs Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) teikimą. Bazinis dydis turi būti nustatomas atsižvelgus į praėjusių metų vidutinę metinę infliaciją (skaičiuojant nacionalinį vartotojų kainų indeksą), minimaliosios mėnesinės algos dydį ir kitų vidutinio darbo užmokesčio viešajame sektoriuje dydžiui bei kitimui poveikį turinčių veiksnių įtaką. Pagal TDAĮ 4 straipsn[io] [2 dalį] bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjų atlyginimą sudaro: 1) pareiginė alga; 2) priedas už tarnybos Lietuvos valstybei stažą; 3) mokėjimas už darbą ir budėjimą poilsio ir švenčių dienomis, pavadavimą; 4) priemoka už padidėjusį darbo krūvį.

Pagal TDAĮ priedo II skyrių apygardos teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas yra 17,2. Koeficientas nustatytas Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlio pakeitimo įstatymo, priimto 2009 m. balandžio 28 d. Nr. XI-235, 2 straipsnyje (įsigaliojo nuo 2013 m. spalio 1 d.) ir nuo 2013 m.

spalio 1 d. iki šiol, išskyrus apylinkių teismų teisėjams, nebuvo keičiamas. Bendrosios kompetencijos ir specializuotų apygardos teismų teisėjų pareiginė alga apskaičiuojama TDAĮ priede nustatytą pareiginės algos koeficientą (17,2) padauginus iš bazinio dydžio, kuris 2022 m. buvo 181 Eur, 2023 m. – 186 Eur.

Apygardų teismų teisėjų atlyginimas (be priedo už stažą) 2008 m. buvo 2 440,85 Eur (bruto), 2021 m. – be priedo už stažą, įvertinus 2019 m. mokesčių reformą, – 2 362 Eur (bruto) (koeficientas 17,2 x bazinis dydis 177 [Eur]/1,289 mokestinis pasikeitimas). Taigi, nors atrodo, kad teisėjų atlyginimai per 13 metų laikotarpį padidėjo apie 8 proc., realiai teisėjo atlyginimas vien tik dėl mokestinių pasikeitimų nominalia išraiška sumažėjo 3,2 proc. ir nuo 2021 m. pabaigos artėja prie šalies vidutinio atlyginimo dydžio: 2022 m. I ketv. vidutinis šalies atlyginimas [OMISSIS] bruto (VDU) buvo 1 729,90 Eur, o teisėjo – 3 113,20 Eur. Pažymėtina tai, kad teisėjams, gaunantiems minėto dydžio atlyginimą, keliama gana aukšti reikalavimai: 1) reikalavimas būti neprikaištingos elgsenos, 2) reikalavimas dirbti už vienodą atlygį nepriklausomai nuo darbo krūvio (tuo tikslu teisėjo darbo laikas nėra normuojamas), 3) specialūs reikalavimai sveikatai, 4) reikalavimas nedirbti jokio kito darbo, išskyrus pedagoginį ir kūrybinį (nekonkuravimo reikalavimas, Konstitucijos 113 straipsnis), 5) atitikti reikalavimą, suteikiantį teisę dirbti su valstybės paslaptį sudarančią informaciją, 6) ribojama teisė reikšti nuomonę ir kt.

Pažymėtina tai, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio (toliau – Rekomendacijos) 7 punkte rekomenduojami priteistini užmokesčio už advokato civilinėse bylose teikiamas teises paslaugas maksimalūs dydžiai apskaičiuojami taikant nustatytus koeficientus, kurių pagrindu imamas Lietuvos statistikos departamento skelbiamas užpraėjusio ketvirčio vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje ([OMISSIS] toliau – VDU). Pagal Rekomendacijų 8.19 punktą rekomenduojamas priteisti bylinėjimosi išlaidų už vieną teisių konsultacijų, atstovavimo teisme, pasirengimo teismo ar parengiamajam posėdžiui valandą, dalyvavimo derybose dėl taikos sutarties sudarymo valandą ar asmens atstovavimo ikiteisminėse ginčų sprendimo institucijose, jeigu tas pats ginčas vėliau tapo teisiniu, valandą dydis – 0,1. Taigi, rekomenduojamas už vieną advokato valandą priteistinas dydis yra 179,9 Eur (1 799 x 0,1), kai apygardos teismo teisėjo bruto darbo valandos atlyginimas be priedo už stažą yra apie 20 Eur, atitinkamai dienos – 159,66 [Eur] (3 199,20 / 20 d. d.). Valstybė, kuri taip pat dalyvauja teismo procesuose kaip teismo proceso šalis, šiuo reglamentavimu konstatuoja, kad minimalus advokato valandinis atlygis yra tinkamo ir protingo dydžio. Taigi, teisėjams mokamas atlyginimas diskriminuoja teisėjus lyginant juos su panašių profesijų teisininkais, kas laikytina Konstitucijos 29, 48 straipsnių, įpareigojančių laikytis nediskriminacinio ir teisingo požiūrio į žmogaus teises (įpareigojimą valstybei nustatyti teisėjams panašią atlygio sistemą už panašų darbą), Europos Sąjungos Sutarties (toliau – ESS) 2 straipsnio pažeidimu.

Pareiškėjos šioje byloje kelia ginčą dėl valstybės atsakomybės ir prašo atlyginti neveikimu padarytą žalą, nes nėra jokio teisinio mechanizmo, kurį galėtų inicijuoti teismas ar teisėjas, siekdamas įpareigoti vykdomąją ir įstatymus leidžiančią valdžias įtvirtinti orų, atsakomybę bei griežtus ribojimus, be kita ko ir dirbti kitą darbą, atitinkantį atlyginimą.

Aplinkybę, kad bazinis dydis privalo priklausyti ne nuo Seimo ar Vyriausybės politinės valios, o nuo valstybės ekonominių rodiklių netiesiogiai yra pripažinusi pati Vyriausybė, pradėjusi įgyvendinti Vyriausybės programą, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11d. nutarimu Nr. XIV-72 – pradėta vykdyti valstybės tarnybos reforma siekiant užtikrinti ekonominius rodikliais pagrįstą valstybės sektoriaus pareigūnų darbo apmokėjimą.

Pagal ESS 2 straipsnį Sąjunga yra grindžiama šiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė.

ESS 6 straipsnyje įtvirtinta, kad Sąjunga pripažįsta 2000 m. gruodžio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, patikslintoje 2007 m. gruodžio 12 d. Strasbūre (toliau – Chartija), išdėstytas teises, laisves ir principus; Chartija turi tokią pat teisinę galią, kaip ir Sutartys. Chartijos nuostatos niekaip neišplečia Sutartyse apibrėžtos Sąjungos kompetencijos. Chartijoje nustatytos teisės, laisvės ir principai aiškinami laikantis Chartijos VII antraštinėje dalyje pateiktų bendrųjų nuostatų, reglamentuojančių jos aiškinimą ir taikymą, taip pat tinkamai atsižvelgiant į Chartijoje nurodytus paaiškinimus, kuriuose pateikti tų nuostatų šaltiniai (1 dalis). Sąjunga prisijungia prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos. Šis prisijungimas neturi įtakos Sutartyse apibrėžtai Sąjungos kompetencijai (2 dalis). Pagrindinės teisės, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus.

Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno asmens [teisė], kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Tokia pati teisė įtvirtinta ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje.

Lietuvos Respublika, 2004 metais tapusi Sąjungos nare, pagal ESS 49 ir 52 straipsnių nuostatas įsipareigojo gerbti ESS 2 straipsnyje nurodytas vertybes ir jas remti.

Pagal ESS 19 straipsnio 1 [dalies] [pirmą] pastraipą Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas) užtikrina, kad aiškinant ir taikant Sutartis būtų laikomasi teisės. Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos

veikimo (toliau – SESV) 267 straipsnį Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso priimti sprendimą, susijusį su Sutarčių aiškinimu.

Pagal ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą kiekviena valstybė narė turi, be kita ko, užtikrinti, kad institucijos, priskirtos prie jos teisių gynimo priemonių Sąjungos teisei priklausančiose srityse sistemos kaip „teismai“, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę, ir dėl to galinčios priimti sprendimus dėl Sąjungos teisės taikymo ar aiškinimo, atitiktų veiksmingos teisminės apsaugos reikalavimus (2021 m. kovo 2 d. Sprendimo *A.B. ir kt.* (C-824/18, EU:C:2021:153, 112 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija). Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad ESS 19 straipsnio turinys lemia nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo pareigą garantuoti visišką Sąjungos teisės taikymą visose valstybėse narėse ir iš šios teisės jos subjektams kylančių teisių teisminę apsaugą (Nuomonė 1/09, 2011, 68 punktą; Nuomonė 2/13, 2014, 175 punktą; *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 2018, 32-33 punktai; *Achmea*, 2018, 36 punktą). Tuo pačiu Teisingumo Teismas priimtame sprendime *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* (C-64/16) ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje esantį valstybių narių įsipareigojimą susiejo su teise į teisingą bylos nagrinėjimą ir pažymėjo, jog kiekviena valstybė narė turi užtikrinti, kad teismai atitiktų veiksmingos teisminės gynybos reikalavimus, nes tokiai gynybai garantuoti itin svarbu, jog nacionaliniai teismai išliktų nepriklausomi Chartijos 47 straipsnio antrosios pastraipos aspektu, kurioje, be kita ko, įtvirtintas reikalavimas užtikrinti teisę kreiptis į nepriklausomą teismą. Taip pat buvo pažymėta, kad, tokio dydžio atlyginimo, kuris atitiktų teisėjų vykdomų svarbių įgaliojimų lygį, mokėjimas yra būtina jų nepriklausomumo garantija.

Teismų nepriklausomumas – vienas esminių demokratinės teisinės valstybės principų, svarbus ES teisės ir konstitucinis principas, valdžių padalijimo ir teisinės valstybės principų sudedamoji dalis, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga. Teisingumo Teismas 2020 m. liepos 9 d. Sprendime *Land Hessen* (C-272/19, EU:C:2020:535) yra nurodęs, kad „valstybių narių teismų nepriklausomumas įvairiais aspektais yra ypač svarbus Sąjungos teisei sistemai. Visų pirma jis kyla iš teisinės valstybės principo, kuris yra viena iš vertybių, kuriomis pagal ESS 2 straipsnį grindžiama Sąjunga ir kurios yra bendros valstybėms narėms, ir ESS 19 straipsnio, kuriame sukonkretinama ši vertybė ir kuriuo pareiga užtikrinti teisinę kontrolę šioje sistemoje nustatyta taip pat nacionaliniams teismams (šiuo klausimu žr. 2018 m. vasario 27 d. Sprendimo *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:1 17, 32 punktą). Be to, minėtas nepriklausomumas yra būtina sąlyga siekiant Sąjungos teisės taikymo srityje užtikrinti teisės subjektams pagrindinę teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą, įtvirtintą Chartijos 47 straipsnyje, kuri yra visų teisių, teisės subjektų turimų pagal Sąjungos teisę, apsaugos garantas (šiuo klausimu žr., be kita ko, 2020 m. kovo 26 d. Sprendimo *Simpson / Taryba ir HG / Komisija (Peržiūra)*, C-542/18 RX-II ir C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, 70 ir 71 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją). Galiausiai minėtas nepriklausomumas būtinas tam, kad tinkamai veiktų teismų bendradarbiavimo sistema, kurią įgyvendina SESV 267 straipsnyje numatytas kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo

mechanizmas; šis mechanizmas gali būti inicijuotas tik Sąjungos teisę taikančios institucijos, kuri, be kita ko, atitinka šį nepriklausomumo kriterijų (žr., be kita ko, 2020 m. sausio 21 d. Sprendimo *Banco de Santander*, C-274/14, EU:C:2020:17, 56 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją)“.

Teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų finansavimo nepriklausomumą nuo vykdomosios bei įstatymų leidžiamosios valdžios. Teisingumo Teismas sprendime *Van Gend en Loos* byloje įtvirtino tiesioginį Sąjungos teisės veikimą. Atitinkamai šioje byloje nacionalinis teismas turi įvertinti, ar įtvirtintas teisėjų atlyginimo reglamentavimas, kai teisėjų atlyginimo dydis tiesiogiai priklauso nuo Seimo ir Vyriausybės politinės valios, atitinka Sąjungos teisę ir užtikrina ESS 2 straipsnyje Sąjungos ginamas vertybes, Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą teismo nepriklausomumo principą. Pažymėtina tai, kad šiuo klausimu esamoje jurisprudencijoje nėra reikiamo išaiškinimo, todėl tai būtų naujas ES teisės aiškinimo klausimas, kuris, teismo vertinimu, svarbus visoms Sąjungos valstybėms siekiant vienodai ją taikyti. Be to, Sąjungos teisės aktai turi būti aiškinami autonomiškai ir vieningai visoje Sąjungoje, vadovaujantis Sąjungos teisės aktų aiškinimo principais.

Nagrinėjamoju atveju teismas, siekdamas išnagrinėti bylą iš esmės, turi pasisakyti dėl teismų nepriklausomumo principo ir yra saistomas ne tik nacionalinių, bet ir Sąjungos teisės aktų. Neatskleidus šio principo turinio, nėra įmanoma nuspręsti, ar nacionalinės teisės nuostatos, susijusios su teisėjų atlyginimų reglamentavimu, atitinka ESS 19 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teismų nepriklausomumo principą. Taigi, Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas šiuo klausimu yra ne tik svarbus bendrajam interesui vienodai taikyti šią teisę, bet ir būtinas sprendimui šioje byloje priimti.

Taigi Gerbiamo Teisingumo Teismo atsakymai į šios nutarties rezoliucinėje dalyje suformuluotus klausimus turės esminę reikšmę nagrinėjamai bylai, nes priklausomai nuo Sąjungos teisės aiškinimo, priklauso teisminės valdžios nepriklausomumo sąvokos turinys ir atitinkamai valstybės atsakomybės bei žalos, padarytos neveikimu, atlyginimo klausimas.

[OMISSIS] [kreipimosi į Teisingumo Teismą pagrindas]

Vadovaudamasis tuo, kas išdėstyta, [OMISSIS] [nuoroda į procesinės teisės nuostatas], teismas

n u t a r i a:

kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ir prašyti priimti prejudicinį sprendimą šiais byloje reikšmingais Europos Sąjungos teisės aiškinimo klausimais:

1. Ar ESS 2 straipsnyje įtvirtintos demokratijos, teisinės valstybės ir pagarbos žmogaus teisėms, teisingumo vertybės bei ESS 19 straipsnio 1 dalies antros pastraipos nuostatos aiškintinos kaip suteikiančios valstybių narių įstatymus

leidžiančiai ir vykdomajai valdžioms neribotą išimtinę diskreciją nacionaliniais teisės aktais nustatyti teisėjų atlyginimus, kurių dydis priklauso išimtinai tik nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios valios?

2. Ar ESS 19 straipsnio 1 dalies antros pastraipos, Chartijos 47 straipsnio, be kita ko, apimančio ir teismų nepriklausomumą, nuostatos aiškintinos kaip leidžiančios valstybėms narėms nacionaliniais teisės aktais įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį teisėjų atlyginimas nustatomas žemesnis už kitų teisinių profesijų atstovams valstybės nustatytą atlyginimą ar taikomus įkainius?

[OMISSIS] [standartinė procesinė formuluotė ir teismo sudėtis] [OMISSIS]

